

de, 6 Maart 1833

1 Afdeling

N<sup>o</sup> 335  
297.

Secretaris van J. A. Meyers  
van de Nat. Akad.

X. 1833

De Gedeputeerde Staten,  
alder

Gelesen de requeste van Jan  
Herm Wiergers, militie bligh,  
geuit de Gemeente Raad van  
de Kluis van 1831, daarbij te  
clamerende tegen de uitspraak  
van den Nat. Raad in zake Damm

**Bescheiden met betrekking tot beroeps-  
procedures bij Gedeputeerde Staten op grond  
van publiekrechtelijke wetten, 1815-1850:  
Militie en schutterij**

*L.M. Koenraad*



## INHOUD

1	INLEIDING	175
	Historische situering	175
	Visuele kennismaking	176
2	ADMINISTRATIEVE ONTSTAANSGESCHIEDENIS	186
	Formele grondslag	186
	Uitvoeringsbesluiten en -procedures	187
	Interpretatie en betrouwbaarheid	188
3	VERWIJZENDE NOTITIES	189
	Vindplaatsen	189
	Aanvullende bronnen	190
	Literatuur	191
4	MOGELIJKE GEBRUIKSWIJZEN IN HET HISTORISCH ONDERZOEK	193
	Themata	193
	Combinatie en verrijking van de informatie	193
	NOTEN	194
	BIJLAGE	196



## 1 INLEIDING

Bij de toepassing van een wet zijn altijd vergissingen of onduidelijkheden mogelijk, waardoor een particulier ten onrechte wordt benadeeld. Voor de burger is het derhalve van belang dat hij tegen een concreet overheidsbesluit in beroep kan gaan. Heden ten dage staat dit vraagstuk bekend als het probleem van de rechtsbescherming tegen de overheid. In de 19e eeuw boden diverse publiekrechtelijke wetten de mogelijkheid om tegen overheidsbesluiten beroep aan te tekenen bij Gedeputeerde Staten. In de Bijlage is een overzicht van een aantal van dergelijke wetten opgenomen.

Het is ondoenlijk om de bescheiden die met betrekking tot de bedoelde beroepen in de archieven van Gedeputeerde Staten voorkomen, allemaal te behandelen. Gekozen is voor de uitwerking van één type beroepen, namelijk die afkomstig zijn van militie- en schutterijplichtigen. In dit verband wordt gewezen op *Broncommentaren v*, waar de registers van de nationale militie worden geanalyseerd.<sup>1</sup>

### Historische situering

Beslechting van geschillen tussen burger en overheid, de zogeheten publiekrechtelijke geschillen, is van oudsher een belangrijke taak van Gedeputeerde Staten. Reeds in het begin van de 16e eeuw kregen de toen nog jonge colleges van Gedeputeerde Staten<sup>2</sup> rechtsmacht ter zake van bepaalde geschillen tussen een individuele burger en een overheidsorgaan. Het betrof met name geschillen op grond van belasting- en militaire wetgeving.

In het Bataafs-Franse tijdperk hebben diverse bestuurscolleges gefunctioneerd, die zowel qua organisatie als qua taakstelling sterk leken op de colleges van Gedeputeerde Staten ten tijde van de Republiek. Het is dus niet verwonderlijk dat Gedeputeerde Staten na de vestiging van het koninkrijk in 1815 een belangrijke taak op het gebied van beslechting van publiekrechtelijke geschillen kregen.

Vanaf de inwerkingtreding van de Militie- en Schutterijwet in 1815<sup>3</sup> rezen veel bezwaren tegen de inlijving in de dienst door respectievelijk de militieraad en het plaatselijk bestuur. Er moet hierbij gedacht worden aan tientallen zaken per jaar. De bron met betrekking tot de Schutterijwet verdwijnt in 1900, toen de schutterijen officieel werden opgeheven. Wat betreft de Militiewet houdt de bron op te bestaan in 1922. In de toen in werking getreden Dienstplichtwet<sup>4</sup> werd het beroep op Gedeputeerde Staten

vervangen door het beroep op de Kroon. Materieel gezien verdwijnt de bron echter reeds in 1850. De oorzaak daarvan is dat de relevante archiefbescheiden uit het tijdvak na 1850 in groten getale zijn vernietigd.<sup>5</sup>

### Visuele kennismaking

Voor een goed begrip van de hier te behandelen materie is een globaal inzicht in de dossiervorming bij provinciale besturen in de 19e eeuw noodzakelijk. De in die periode gehanteerde archiveringsmethode staat algemeen bekend als het verbaalstelsel. Het verbaalstelsel houdt in dat alle stukken met betrekking tot één concreet geval worden opgeborgen bij het besluit waarin dat geval definitief wordt afgedaan. De stukken worden in chronologische volgorde opgeborgen. Het aldus gevormde archief wordt toegankelijk gemaakt door middel van per jaar opgemaakte indices of gerubriceerde agenda's. Het is niet geheel duidelijk hoe het pakket, bestaande uit een eindbesluit en de bescheiden die tot dat besluit hebben geleid, moet worden genoemd. Vooralsnog lijkt de term 'dossier' de meest juiste. Voor het vervolg van dit betoog wordt deze benaming dan ook aangehouden.

De uitspraken op beroepen zijn altijd in dezelfde vorm gegoten, ondanks het ontbreken van een consequente terminologie. Het stramien van de uitspraak is als volgt:

*'Gelezen/gehoord'*: in dit deel wordt een korte schets van de concrete feiten en omstandigheden gegeven.

*'Overwegende dat'*: onder dit kopje wegen Gedeputeerde Staten de bezwaren van de reclamant tegen zijn inlijving af tegen andere bij het geding betrokken belangen.

*'Hebben goedgevonden'*: tenslotte wordt een oordeel gegeven over de grondheid of ongegrondheid van het beroep met vernietiging of handhaving van het bestreden besluit.

De bescheiden met betrekking tot beroepen tegen de inlijving bij de nationale militie of schutterij vertonen alle hetzelfde beeld. Desondanks is een verdeling in twee groepen noodzakelijk. Beroep tegen een inlijvingsbesluit was – grof gezegd – mogelijk op twee gronden. Een militie- of schutterijplichtige kon stellen dat er sprake was van een lichamelijk gebrek, waardoor een goede vervulling van de dienstplicht niet mogelijk was, of dat er sprake was van een andere vrijstellingsgrond.

In het eerstgenoemde geval vond een herkeuring plaats, in het laatstgenoemde geval werd een advies ingewonnen van de instantie die het bestreden besluit had genomen, respectievelijk de militieraad en het plaatselijk bestuur. Het eerste voorbeeld betreft een beroep op grond van een lichamelijk gebrek; het tweede geeft een overzicht van een beroep op grond van een andere vrijstellingsgrond.

Voorbeeld 1: Jan Wergers uit Losser tekent op 13 februari 1833 beroep aan tegen de afwijzing door de militieraad van zijn verzoek om vrijstelling wegens 'verstijving aan één der gewrichten' (zie afbeelding 1).<sup>6</sup> In het algemeen zijn de beroepschriften nog aanwezig; daarin ziet men alle lichamelijke afwijkingen, kwalen en ziekten uit die tijd in een bonte stoet voorbij trekken. Soms ondersteunt de reclamant zijn beroepschrift met één of meer getuigenverklaringen. Als dat gebeurt, zijn de schriftelijke getuigenverklaringen als bijlage bij de einduitspraak gevoegd. In dit dossier ontbreken zij.

Gedeputeerde Staten beslissen op 6 maart 1833 op het beroep van Wergers (zie afbeelding 2). Naar aanleiding van de resultaten van de herkeuring wordt het beroep van Wergers ongegrond verklaard.

Voorbeeld 2: Jan Hartkamp uit Raalte tekent op 7 april 1834 beroep aan tegen het besluit van de militieraad om hem bij de nationale militie in te lijven, omdat hij meent voor vrijstelling in aanmerking te komen wegens broederdienst (zie afbeelding 3).<sup>7</sup> Ook bij deze categorie van beroepszaken zijn de beroepschriften bijna altijd terug te vinden. Op 8 maart verstrekt de militieraad van Raalte een verklaring dat Jan Hartkamp twee broers heeft, namelijk Gerrit en Hendrik. Deze verklaring is als bijlage bij het beroepschrift meegezonden (zie afbeelding 4). Op 3 april 1834 stelt ook de burgemeester van Raalte dat Jan Hartkamp twee broers heeft (zie afbeelding 5). En Hartkamp heeft ook deze verklaring als nader bewijs gebruikt.

Op 15 april 1834 brengt de militieraad van Raalte een advies uit aan de gouverneur, die daarom had verzocht. De militieraad meent dat het beroep op vrijstelling wegens broederdienst ongegrond is (zie afbeelding 6). Ter adstructie van zijn advies zendt de militieraad een extract uit het stamboek, waaruit blijkt dat ene G.J. Pot heeft gediend als nummerverselaar voor Hendrik Hartkamp (zie afbeelding 7).

Gedeputeerde Staten geven in hun uitspraak een oordeel over het beroep van Hartkamp. Hartkamp wordt in het ongelijk gesteld en het bestreden besluit blijft gehandhaafd (zie afbeelding 8). De vormgeving van deze uitspraak is gelijk aan die van Jan Wergers (zie afbeelding 2).



Leidsch. 15 Febr. 1833. G. N. N. 5. 733.

Van J. Wergers  
Staten van Overijssel



Niet geweten welke raad te overwechten van  
Staten van Overijssel Landtweede worden in de Provisie  
Binnen Gemeente Leidsch. te vinden ook tot de  
Eerst Grootachtbare Leidsch.

Daar hij op den 11 dezer maats worden Militairen  
zitten koninkrijk te Leidsch. van den dienst is overgenomen  
waardoor hij niet konvare oost, om dat hij over een vest  
aan het gewicht van de rijksoverheid Leidsch. staat in  
enige andere el koninkrijk te marcheren.

De verzoek daarvan te overwechten en de overige dat het  
te overwechten te overwechten te overwechten te overwechten

J. Wergers  
x + +

Leidsch. 15 Febr. 1833.

1  
Beroepschrift van  
J. Wergers tegen de  
afwijzing van zijn  
verzoek om vrij-  
stelling voor de  
militie.

den 6 Maart 1833

1 Afdeling

N<sup>o</sup> 335  
207.

Heren van de Staten  
van de Nat. Kluis

De Gedeputeerde Kluis

Gelosen de requeste van Jan  
Herm Wergers, welke vlijt,  
geuit de Gemeente Lelid en  
de Kluis van 1831, daarbij te  
klamenen tegen de uitspraak  
van den Nat. Raad in over Peun-  
ci, en dizelf eerste zitting van  
desen jaer namlijc de requeste  
ons de dienst is geveigwaard,  
breve bij wegens lichaams ge-  
brake vermaende recht op vrijstelling  
te helle, en versoecken se duerhaan  
tot een herkeuring te worden toe-  
gelat,

Gelet op de aan den requestant  
ingestane hervisitatie, door een  
Genue a Heelmeester almer, van  
van den uitslag is geweest, dat hij  
voor de dienst is geschikt geveest.

Overwogen dat de over den re-  
questant, by zijn ingestane a bres  
opgesteld lichaams gebreke, niet

Den

Wilt uittelke myntu

fwijsend besluit  
an Gedeputeerde  
aten op het  
roep van  
Wergers.

Lee. 4 April 1834 N<sup>o</sup> 900.

aan

Uit Excellence den Heer  
 Gouverneur en Meester  
 Gedeputeerde Staten van  
 de Provincie Overijssel  
 Welke de Grooten Raden Heeren

Wemontkeert op de in meesten eerbied  
 van Hartkamp wemontkeert in de Gemeente  
 Waalte, en belating van de Nationale  
 Militie over de twee bevoinden jaren, die  
 by een bevelpligting sommigen gebruikten  
 hebbende, tegen de om in dienst stelling  
 heeft geveclanend, welkrople de om  
 anders slecht die de om hebbende,  
 een de de om genaamd Heeren de om  
 in de om 1831 een nummer om  
 van de om en dienst heeft geveclan  
 die in den dienst is overleden, die  
 als

3  
 Beroep van  
 J. Hartkamp tegen  
 zijn inlijving bij de  
 nationale militie.



Litt. V  
Art. 95 m. m.  
der Wet.

Leging van den Jare 1836

## Nationale Militie.

PROVINCIE OVERYSSSEL, 1<sup>o</sup> MILITIE-KANTON

Gemeente *Raalte*

### ATTEST.

Wij ondergetekenden het het bekeken en afgeven der Attesten en Certificaten voor de Militie bevoegd, uit kracht van Art. 103 der Wet, alleen binnen de Gemeente van *Raalte* geauthoriseerd, verklaren op eene persoonlijke verantwoordelijkheid, waaraan ons onderzoek in de Register van den Burgerlijken Staat, dat

*Janus Hartkamp* en *Maria Hennepers*, nuwte langlieden te *Raalte* wonende, in leuen hebben en nu levend sijn.

1<sup>o</sup> *Geert Hartkamp*, geboren den 19. Maart 1810  
bewoner te *Raalte* wonende, ongehuwd.

2<sup>o</sup> *Cherikus Hartkamp*, geboren den 17. July 1812  
bewoner te *Raalte* wonende, ongehuwd.  
wiens nuwmeervoudige over *Geert Jan Tot*, in  
nabijken dienst is overleden.

3<sup>o</sup> *Jan Hartkamp*, geboren den 19. Mei 1815  
bewoner te *Raalte*, ongehuwd.

*Maria*

4  
Verklaring van de  
militieraad van  
Raalte inzake het  
beroep van  
J. Hartkamp.



De Burgermeester van Raalte overleefd bij de  
dat Teunis Hartkamp en Maria Hennegoum met  
landlieden in de gemeente Raalte woon-  
achtig jaren hebben drie zonen, als:

- 1<sup>o</sup> Geerd Hartkamp, toelating van den jaer 1849
- 2<sup>o</sup> Hendrikus Hartkamp, toelating van den jaer 1831,  
welke een dienstplichtig nummer heeft getrokken  
en voor den dienst gedesigneerd, alstijnde voor  
deze dienst bij nummerovername uitgetrokken. Geerd  
niet dienst, welke in militaire dienst is overleden.
- 3<sup>o</sup> Jan Hartkamp, toelating van deesden jaer, in mijn  
afgeftan tot sturing zijner reclame en registrat-  
ting van den dienst van den Heere Militie-  
Kommissaris zijn bezetkomen; als:
- 1<sup>o</sup> Attest, registrerende het geboortebroedw.
- 2<sup>o</sup> Certificaat dat de nummerovername van  
van zijn broeder Hendrikus Hartkamp in  
militaire dienst is overleden.

Raalte den 3 April 1831.

Bij de eentie van de Burgermeester overleefd  
J. D. Coester Hofstede van Raalte.  
H. D. Tennek

5  
Verklaring van de  
burgemeester van  
Raalte inzake het  
beroep van  
J. Hartkamp.

N. 16

Utrecht den 15. April 1831.






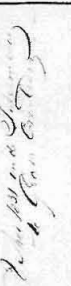
Echt. 17 April 1831 N. 987.

Met wederzending van het by Wiltgroef  
 .Kettelb. deponit. d.d. 9 dize; 1. Hfd. N. 900,  
 ontvangen verzoek van J. Hartkamp, totolijng  
 der Nationalen Militie van dize, wie, uit  
 de Gemeente Raalte, zich bekwamende om:  
 zijne designatie voor de dienst; tot grond taas;  
 van aanvoerende, dat hy Slecht's lance ree  
 .sterd heeft, waarvan de een in den jare 1831,  
 een nummer over mislaad heeft geteld, welke  
 in dienst is overleden. — hebben wy het te  
 besloten, dat art. 95, van der wet van 8 January  
 1817, alleen vestelling voor een taas, luttend,  
 aan den broeder van hem, wien's substituant  
 nog verkijst voor dize, is dienende, welke  
 .het bepaling met op den adresant heeft hij,  
 .nen weder, toegesagt, alsoo zijn broeder's  
 substituant in dienst is overleden; tenge  
 .by evenzomelde wet, en nadere bepalingen  
 .ten, den aandezen, geen termen, verrekomen,  
 .op grond waar van, aan den broeder van  
 .wien's substituant, wien's substituant,  
 .om deze of gene reden, het zij door ontslag  
 .by expeditie van dienstdyd, overleden, als  
 .anderzints, niet meer kan geacht worden  
 .voor den dize dien te presteren, jinate  
 .vestiging van weder, verleden.

W.

In Amstelveen Slecht's Heren Collegiate  
 .Statou, van de provincie Overijssel.

EXTRACT uit het Stamboek van de ONDER-OFFICIEREN en MANSCHAPPEN van mindere Graden  
 van de *1ste Infanterie Regiment*

Nummer.	NAAM en VOORNAMEN.	Namen der Ouders, datum van geboorte, geboorteplaats, laatste woonplaats en signalement.	Wanneer en op welke wijze bij het korps gekozen, met omschrijving van zijn aangelegd accoord.	Van te voren geldend, was en hoe lang, op welke wijze daarvan afgaan.	Bevoordering bij het korps tot den graad van Officier.	Gedane verkieging, bekomen wonden, uitstekende daden.	Wanneer en op welke wijze afgaan.
7722		Vader <i>van der ...</i> Moeder <i>van der ...</i> geboren te <i>...</i> den <i>...</i> laatst gewoond te <i>...</i> bij zijne aankomst bij het korps lang / ellen C palmen / duimen / strepen aangezicht <i>...</i> voorhoofd <i>...</i> oogen <i>...</i> neus <i>...</i> mond <i>...</i> kin <i>...</i> haar <i>...</i> wenkbrauwen <i>...</i> merkbare teekenen <i>...</i>					

Gezien door mij, *...*  
 Kommanderend Lijfgenemd Korps.

Vergeleken tegen het bovengemelde stamboek, en daarmede overeenkomstig bevonden.  
 Te *...* den *...* 1834



*De freg. papieren* Kwartiermeester.  
*...*

7  
 Extract uit het  
 stamboek van  
 onderofficieren en  
 manschappen.

22 April 1836

1. C. Spreeking

N. 984

N. 984  
N. 984bedekking op een verzoek  
om vrijstelling

De Gedeputeerde Staten

Gelesen de requište van J. van  
Hartkamp, C. Spreeking der Staat  
Chiel van deze jare, met de ge-  
mante van Baolke, rijk bevelags,  
de tegen de uitpraak van den  
Chilieu Raus in deze Provincie, in  
dezelfde ritting van den 1. C. Spree-  
ke, inwaar by hy, voor de dienst is  
ge de eigenaer, opwaer hy verman,  
deregt om vrijstelling te hebben,  
dare hy tot eene familie van 3  
broeders behoort, waarvan de el-  
in den jare 1831 een nummer van  
vrijelanc het te stellen, die in  
dienst is overleevan, J. van de senes  
dat de door gezegden Raus, te  
lyne van dien, genomen de cidee  
door ons ontgerworde, in gestrook.

Gezien het keur van de Provincie  
beroght van de Chilieu Raus in  
deze Provincie, del 15 desd. Maand  
1836.

Gelet op de bepalingen der Wetten  
ontrent de Staat Chiel, in paragra-  
lyk art. 94 d. m. m. des met van  
8 Januarij 1817, e. art. 22 e. 23 des met  
van

Geprocedeerd den 2 April

N. M. vrijstelling



## 2 ADMINISTRATIEVE ONTSTAANSGESCHIEDENIS

### Formele grondslag

Voor een nader begrip van de dossiers is het noodzakelijk om iets te zeggen over de inlijvingsprocedure als zodanig. In de nationale militie en de schutterij diende respectievelijk per kanton en gemeente een aantal personen te worden ingelijfd.<sup>8</sup> Welke personen daartoe werden geroepen, was afhankelijk van de te dier zake georganiseerde lotingen. Koerhuis en Van Mulken geven in hun meergenoemde Broncommentaar van deze procedure een uitgebreide bespreking, zodat het niet noodzakelijk is aan deze procedure hier verder aandacht te besteden.<sup>9</sup>

Dienstplichtig waren degenen die de laagste nummers hadden getrokken. Wie echter meende recht te hebben op vrijstelling van de dienstplicht, kon een daartoe strekkend verzoek indienen bij de militieraad.<sup>10</sup> Voor de schutterij gold hetzelfde systeem, zij het, dat de vrijstellingsverzoeken in deze gevallen werden beoordeeld door een vanwege het plaatselijk bestuur ingestelde commissie.<sup>11</sup>

De mogelijke redenen van vrijstelling waren velerlei, doch in de praktijk vervulden slechts drie ervan een rol van betekenis.<sup>12</sup> Het betrof de fysieke ongeschiktheid voor vervulling van de dienstplicht, de noodzakelijkheid om in het levensonderhoud van (één) van de wettige ouders te voorzien (kostwinnerschap) en de omstandigheid dat minimaal de helft van het aantal zonen in één gezin zijn dienstplicht reeds had vervuld (broederdienst). Met betrekking tot de drie voornoemde vrijstellingsgronden waren nadere regels vastgesteld.<sup>13</sup>

Werd een vrijstellingsverzoek door de militieraad of de boven bedoelde commissie gehonoreerd, dan werd de verzoeker vrijgesteld. Het gevolg daarvan was echter ook dat een loteling die in oorsprong niet hoefde te dienen, zijn dienstplicht nu wèl moest vervullen. Iemand die in een dergelijke positie kwam te verkeren, had dus een belang om tegen een verleende vrijstelling te ageren.

Men kon beroep tegen inlijving bij de nationale militie bij Gedeputeerde Staten indienen op grond van artikel 38 van de Militiewet uit 1815, in 1817 vervangen door het inhoudelijk gelijke artikel 137. Beroep was mogelijk tegen *elk* inlijvingsbesluit van de militieraad. Dus een militieplichtige kon niet alleen tegen het op hem betrekking hebbende inlijvingsbesluit appelleren, maar ook tegen de aan een ander verleende vrijstelling.

Wat betreft de inlijving in de schutterij werd de formele grondslag

gevormd door artikel 15 van de Schutterijwet van 1815, in 1827 vervangen door artikel 16.

### **Uitvoeringsbesluiten en -procedures**

In de Militie- en Schutterijwet van 1815 waren nog geen regels ten aanzien van de beroepsprocedures gesteld. De Militiewet van 1817 stelde in de artikelen 138 tot en met 144 enige summierere procedureregels. Ook de Schutterijwet van 1827 gaf in artikel 16 een zeer voorzichtige aanzet tot een schriftelijk geregelde procedure. In het algemeen echter kan men zeggen dat de beroepsprocedure volgens ongeschreven gewoonten verliep.<sup>74</sup> Hieronder zal een globaal overzicht van de beroepsprocedures worden geboden.

Meende een reclamant dat hij door de aanwezigheid van een lichamelijk gebrek zijn dienstplicht niet kon vervullen, dan was een herkeuring noodzakelijk. Een dergelijke herkeuring diende te geschieden door een commissie van twee geneeskundigen die niet betrokken mochten zijn geweest bij de eerste keuring van de militie of schutterijplichtige in kwestie.<sup>75</sup> De gouverneur nodigde de reclamant uit om op een bepaalde dag ter vergadering van Gedeputeerde Staten te verschijnen, teneinde door de voornoemde commissie te worden herkeurd. Van het resultaat van de herkeuring werd mondeling verslag gedaan aan Gedeputeerde Staten, die het oordeel van de commissie altijd overnamen.

Beroepschriften waarin sprake was van een verzoek tot vrijstelling wegens kostwinnerschap of broederdienst, werden door de gouverneur voor advies doorgestuurd naar de instantie die het bestreden besluit had genomen. De militieraad of het plaatselijk bestuur gaf een oordeel over het beroepschrift in kwestie en zond het advies – ten dele ook te beschouwen als een verweerschrift – terug naar de gouverneur. Soms won de militieraad of het plaatselijk bestuur met betrekking tot een bepaald aspect nog inlichtingen in van een andere instantie, zoals de burgemeester van de woonplaats van de reclamant. De uiteindelijke beslissing op het beroep werd genomen door Gedeputeerde Staten.

Incidenteel stelde de gouverneur het beroepschrift en het daaromtrent uitgebrachte advies in handen van een commissie van één of twee gedeputeerden, die een concept-uitspraak dienden op te stellen. Een dergelijk concept werd vervolgens in de vergadering van het voltallige college van Gedeputeerde Staten afgedaan als hamerstuk.

### **Interpretatie en betrouwbaarheid**

De informatie die uit de dossiers verkregen kan worden, moet worden beschouwd in het licht van het ingediende beroepschrift. De behandeling van het beroep is erop gericht een oordeel te geven over de stellingen van degene die in beroep komt. De informatie betreft dus steeds concrete, individuele gevallen en kan derhalve geen beeld verschaffen van een algemeen beleid van het provinciaal bestuur.

De gegevens zijn deels objectief, deels subjectief van aard. In dit verband spelen twee factoren een rol. Ten eerste is het relevant te weten uit welke bron de informatie is geput. Een extract uit het stamboek voor militieplichtigen is betrouwbaarder dan de opvatting die een ingelijfde militie- of schutterijplichtige blijktens zijn beroepschrift over een vrijgestelde collega heeft. Ten tweede dient men het onderwerp van de beroepszaak in ogenschouw te nemen. Het aantal broers van een militie- of schutterijplichtige is objectief vast te stellen. Het antwoord op de vraag of een lichamenlijk gebrek van een militieplichtige zo ernstig is dat de dienstplicht niet naar behoren kan worden vervuld, bergt een subjectief element in zich.

### 3 VERWIJZENDE NOTITIES

#### Vindplaatsen

De hier besproken bron is te vinden in de verbalen van Gedeputeerde Staten. Deze verbalen maken onderdeel uit van de archieven van het provinciaal bestuur, die zijn gedeponeerd in de onderscheidene rijksarchiefbewaarplaatsen. Onder 'visuele kennismaking' is reeds een en ander gezegd over het archiveringssysteem dat in de 19e eeuw doorgaans werd gehanteerd. Het verbaalstelsel brengt met zich mee dat een raadpleging van de indertijd door de administratie zelf opgemaakte indices noodzakelijk is. De meest directe toegang tot de archieven van de provinciale besturen, plaatsingslijsten of inventarissen biedt in dit opzicht doorgaans weinig soelaas, gezien de enorme omvang van de archieven.

In de indices is een ordening aangebracht door middel van een aantal trefwoorden. Onder dat trefwoord zijn alle daarop betrekking hebbende besluiten in chronologische volgorde vermeld, dus niet alleen de eindbesluiten. Met de gehanteerde terminologie is niet altijd consequent omgegaan, doch voor de bestudering van de hier besproken beroepszaken levert dat geen problemen op. In alle archieven van Gedeputeerde Staten kan men de dossiers terugvinden onder de categorie 'militaire zaken', 'militie (nationale)' of 'nationale militie' en 'schutterij'. De betrokken dossiers zelf worden gekwalificeerd als 'adres', 'appel', 'reclamatie' of 'request'.

In dit kader moet wel met de nodige zorgvuldigheid worden bekeken of sprake is van een einduitspraak. In dat geval staat in de index vermeld of het beroep gegrond of ongegrond is bevonden. Kan men een archiefstuk dat aanwezig behoort te zijn, niet bij het eindbesluit terugvinden, dan kan een raadpleging van eerdere uitspraken met betrekking tot die beroepszaak een oplossing bieden. De ontvangst van een beroepschrift werd in de indices apart genoteerd en in enige gevallen is de dossiervorming niet geheel volledig doorgevoerd.

Concluderend kan worden gesteld dat de dossiers, hoewel niet onder één of bepaalde inventarisnummers gerangschikt, toch tamelijk gemakkelijk kunnen worden opgespoord. Hierbij geldt uiteraard de kanttekening, dat raadpleging van dossiers uit de periode na 1850 in verreweg de meeste gevallen onmogelijk is gezien het ten aanzien van archieven van provinciale besturen gehanteerde vernietigingsbeleid. Per provincie zijn verschillen aanwezig, doch deze zijn van ondergeschikt belang.<sup>16</sup>

## Aanvullende bronnen

### Gerelateerde bronnen<sup>17</sup>

Wat betreft de nationale militie moet hierbij worden gedacht aan het *Recueil Militair*, een gedurende de periode 1813-1914 per jaar opgemaakt overzicht van instructies en voorschriften, voor zover van belang voor de administratie.<sup>18</sup>

In de rijksarchieven kan men aantreffen:<sup>19</sup>

- register en stukken met betrekking tot inschrijving;
- registers en stukken met betrekking tot keuring en vrijstelling van militie- en schutterijplichtigen (in verband met beroep tegen inlijving wegens een al dan niet vermeend lichamelijk gebrek);
- registers en stukken met betrekking tot plaatsvervanging en nummervervisseling door militie- en schutterijplichtigen (in verband met beroep tegen inlijving vanwege een al dan niet vermeend recht op vrijstelling van de nationale militie of schutterij wegens broederdienst);
- registers en stukken van militieraden;
- stukken met betrekking tot inlijving in en indeling van de nationale militie.

In de gemeentearchieven kan men bovendien aantreffen:

- registers en stukken van militieraden;
- registers en stukken van schuttersraden;
- stukken met betrekking tot inlijving in en indeling van de schutterij.

### Toetsingsbronnen<sup>20</sup>

In de rijksarchieven kan men aantreffen:

- registers van de burgerlijke stand (in verband met beroep tegen inlijving vanwege een al dan niet vermeende recht op vrijstelling van de militie of schutterij wegens broederdienst).

In de gemeentearchieven kan men bovendien aantreffen:

- stukken met betrekking tot schutterij in de archieven van het plaatselijk bestuur (in verband met de in het archief van Gedeputeerde Staten gehanteerde data en termijnen);
- schutterijregisters (in verband met beroep tegen inlijving vanwege een al dan niet vermeend recht op vrijstelling van de nationale militie of schutterij wegens broederdienst).

## Literatuur

### Andere gidsen en commentaren

Voor zover bij mij bekend, wordt de bron als zodanig niet in gidsen of literatuur vermeld.

### Historische publikaties, van belang voor een goed begrip van de historische situering

- R. Fruin, *Geschiedenis der staatsinstellingen in Nederland tot den val der Republiek* ('s-Gravenhage 1980; oorspr. 1922).
- S.J. Fockema Andreae, *Bijdragen tot de Nederlandsche rechtsgeschiedenis. 4e bundel. Hoofdstukken uit de geschiedenis van rechtsmacht en rechtsvorming* (Haarlem 1900).
- *De Nederlandsche staat onder de Republiek* (Amsterdam 1982).
- O. Moorman Van Kappen, F. Keverling Buisman en F.W.J. Scholten (red.), *Van Hertogdom Gelre tot provincie Gelderland. Hoofdstukken uit de geschiedenis van bestuur en bestuursinrichting van Gelderland 1339-1989* (Nijmegen 1990).
- C.W. van der Pot, *Bestuurs- en rechtsinstellingen der Nederlandsche provinciën* (Zwolle 1949).
- M.W. du Tour van Bellinckhave, *Geschiedenis der regtsmagt van gedeputeerde staten hier te lande, sedert 1581 tot op onzen tijd* (Utrecht 1859).

### Administratief-juridische publikaties, van belang voor een goed begrip van de concrete totstandkoming

- J.C. Bijsterbos, *De Provinciale Wet met de daarover gewisselde stukken en gehoudene beraadslagingen* ('s-Gravenhage 1911).
- R. Kranenburg, *Het Nederlandsche provinciaal recht* ('s-Gravenhage 1946).
- H.J. van Leeuwen, *De Provinciale Wet* (Heusden 1911).
- A. Menalda, *De behandeling van bezwaarschriften betreffende Rijks-directe belastingen door Gedeputeerde Staten* (Amsterdam 1888).
- C.J. van Maanen, *Verzameling van wetten betreffende de Nationale Militie* (z.pl. 1862).
- S.J.R. de Monchy, *Handboek van het Nederlands provinciaal recht* (Zwolle 1976).
- N.F. van Nooten, *De gewijzigde militaire wetgeving van het Koninkrijk der Nederlanden* (z.pl. 1881).
- J.W. Noteboom, 'Het College van Gedeputeerde Staten als administratieve rechter', in: F.A. Helmstrijd (red.), *De provinciale wet honderd jaar* (Alphen aan den Rijn 1950) 121-138.
- J.M.A. Roelants, 'Procesrecht voor Gedeputeerde Staten', in: *Nederlandsch administratief recht (opstellen aangeboden aan J. Oppenheim)* (Haarlem 1919) 652-666.

L.F.G.P. Schreuder, *Handleiding bij de uitvoering der wet betrekkelijk de nationale militie* (z.pl. 1877).

— — *Handleiding bij de uitvoering der wet op de schutterijen* (z.pl. 1886).

C.J. Sickesz, *De schutterijen in Nederland* (z.pl. 1874).

P.J. Teding van Berkhout, *De rechtsmacht van de Gedeputeerde Staten* (Amsterdam 1871).

### **Historische studies**

L.M. Koenraad, *Uit het oogpunt eener goede policie. Het administratief beroep op Gedeputeerde Staten 1814-1850* (Nijmegen 1992).

#### 4 MOGELIJKE GEBRUIKSWIJZEN IN HET HISTORISCH ONDERZOEK

##### **Themata**

- 1 Onderzoek naar de ontwikkeling van het administratief procesrecht als zodanig;
- 2 onderzoek naar de interpretatie en uitvoering van de Militie- en Schutterijwet;
- 3 onderzoek naar de verschuivende normen in de toepassing van de Militie- en Schutterijwet;
- 4 medisch-historisch onderzoek;
- 5 genealogisch onderzoek.

##### **Combinatie en verrijking van de informatie**

Men zou met hulp van andere registers en stukken met betrekking tot de nationale militie en schutterij kunnen bestuderen, welke medische klachten ernstig genoeg waren om voor de dienst afgekeurd te worden.



## NOTEN

- 1 B. Koerhuis en W. van Mulken, *De militieregisters 1815-1922*, Broncommentaren v ('s-Gravenhage 1986) 9-10.
- 2 In de gewesten Holland en Zeeland werd dit college aangeduid als 'Gecommitteerde Raden'.
- 3 Militiewet van 27 februari 1815 (*Stbl.* 19); Schutterijwet van 27 februari 1815 (*Stbl.* 20).
- 4 Wet van 4 februari 1922 (*Stbl.* 43).
- 5 Over de periode na 1850 is in nagenoeg alle archieven van provinciale besturen een streng vernietigingsbeleid gevoerd. Zie hieromtrent uitgebreid L.M. Koenraad, 'De negentiende-eeuwse archieven van Gedeputeerde Staten', in: *Nederlands Archiefblad* 92 (1988) 211-218.
- 6 RA Overijssel, Archief GS 1831-, verbaal 6.3.1833, nr. 297.
- 7 RA Overijssel, Archief GS 1831-, verbaal 22.4.1834, nr. 719.
- 8 Artikel 17 Militiewet 1815; artikel 48 Militiewet 1817. De Schutterijwet van 1827 verplichtte in de artikelen 6 tot en met 14 tot een soortgelijke procedure.
- 9 B. Koerhuis en W. van Mulken, *a.w.*.
- 10 Artikel 36 Militiewet 1815; artikel 112 Militiewet 1817.
- 11 Artikel 15 Schutterijwet 1827. In de Schutterijwet van 1815 werd dit niet met zoveel woorden geregeld, doch in de praktijk werd dezelfde procedure gevolgd.
- 12 Zie artikel 43 van de Militiewet 1815 (artikelen 91 en 94 van de Militiewet 1817) en artikel 3 van de Schutterijwet 1827.
- 13 Voor vrijstelling wegens fysieke gebreken zie het Koninklijk Besluit (KB) van 22 maart 1816, (*Recueil Militair* 1816-1, 103-115). Het betreffende reglement is herzien in 1821: het KB van 15 januari 1821 (*Recueil Militair* 1821-1, 20-31) en in 1836: het KB van 16 februari 1836 (*Recueil Militair* 1836, 26-37). Voor vrijstelling wegens kostwinnerschap en broederdienst, zie de wet van 27 april 1820 (*Stbl.* 11) en het KB van 2 januari 1823 (*Stbl.* 1) voor wat betreft de Militiewet; het KB van 21 maart 1828 (*Stbl.* 6), het KB van 28 juni 1828 (*Stbl.* 42) en het KB van 7 september 1828 (*Stbl.* 55) voor wat betreft de Schutterijwet.
- 14 Ter regeling van de – in dit Broncommentaar niet specifiek besproken – belastingsgeschillen (zie Bijlage) was echter wèl een aantal ministeriële circulaire vastgesteld.
- 15 Zie artikel 139 van de Militiewet 1817 en artikel 16 van de Schutterijwet 1827.
- 16 Voor een uitgebreidere bespreking van de per provincie bestaande verschillen verwijs ik naar de in noot 5 genoemde publikatie, alsmede naar L.M. Koenraad, 'Toepassingsmogelijkheden van negentiende-eeuwse archieven van het provinciaal bestuur', in: *De Negentiende Eeuw* 15 (1991) 163-177.

- 17 Zie ook B. Koerhuis en W. van Mulken, *a.w.*, 9-10.
- 18 De bibliotheek van de Koninklijke Militaire Academie in Breda beschikt als enige instantie in Nederland over een complete serie van het *Recueil Militair*.
- 19 In dit verband dient met name te worden gedacht aan de archieven van provinciale besturen, die op hun beurt bestaan uit drie deelarchieven, namelijk dat van de gouverneur, dat van Provinciale Staten en dat van Gedeputeerde Staten.
- 20 Zie ook B. Koerhuis en W. van Mulken, *a.w.*, 9-10.

## B I J L A G E

In het navolgende wordt een overzicht geboden van wetten op rijksniveau, die tegen één of meer op grond daarvan genomen besluiten beroep openstelden op Gedeputeerde Staten in het tijdvak 1815-1820. Daarnaast stelden veel verordeningen op provinciaal niveau tegen een aantal besluiten beroep open op Gedeputeerde Staten, met name op het terrein van de waterstaat.<sup>1</sup> Onderzoek over de periode na 1850 is doorgaans niet of nauwelijks mogelijk, zoals reeds duidelijk is geworden uit de tekst.

## 1 Bestuursbesluiten

### 1.1 Rijksbelastingen<sup>2</sup>

#### 1.1.1 Grondbelasting<sup>3</sup>

*Wet van 3 Frimaire An VII* [23 november 1798], (*Bull. des Lois* 243). Beroep: Zie wet 2 Messidor An VII.

*Loi van 2 Messidor An VII* [20 juni 1799] (*Bull. des Lois* 292) *sur les réclamation en matière de la contribution foncière*. art. 6: 'S'il y a réclamation contre la décision de l'administration du département prononcera en dernier ressort.'

#### 1.1.2 Personele belasting

*Wet van 3 Nivôse An VII* [23 december 1799] (*Bull. des Lois* 250). Beroep: Zie wet 2 Messidor An VII

*Wet van 10 februari 1815 (Stbl. 12) op den opheve der belasting, bekend onder den naam van dienstbodengeld.*

Art. 20: 'Wanneer eenig[e] belastingschuldige dacht verkeerdelijk beschreven of te hoog belast te zijn (...), zal hij zijne reclamatie (..) indienen bij den controleur van het district van contrôle alwaar de belastingschuldige woonachtig is (...). De controleur zal de bij hem ingediende reclamatiën met zijn advies inzenden aan den directeur der directe belastingen in de Provincie, en deze, met bijvoeging van zijn advies, aan den gouverneur, welke de gemelde reclamatiën (...) brengt ter deliberatie van de Gedeputeerde Staten.'

*Wet van 10 februari 1815 (Stbl. 13) op den opheve van het paarden-, plaizer- en landpassagiegeld.*

Art. 25: Zie art. 20 wet 10 februari 1815 (*Stbl.* 12).

Wet van 28 juni 1822 (*Stbl.* 15) houdende de belasting op het personeel.

Art. 99: 'Voor zover de schatplichtigen mogten vermeenen dat de aanslag niet overeenkomstig is met hunne gedane opgave (...) zullen zij hun beklag deswege aan den controleur der divisie moeten doen (...).'

Art. 100: 'De controleur zal deze klage (...) aan den directeur der directe belastingen inzenden, om door laatstgenoemden aan den Gouverneur te worden aangeboden. De gouverneur zal op de klage beslissen en de herstelling van den aanslag kunnen gelasten.'

Wet van 29 maart 1833 (*Stbl.* 4) houdende de belasting op het personeel.

Art. 45: 'Degenen, welke met hunnen aanslag zich bezwaard achten, zullen hunne reclamatiën (...), desverkiezende door tuschenkomst van den controleur, kunnen indienen, ten einde (...) door Gedeputeerde Staten der provincie uitspraak worden gedaan (...).'

### 1.1.3 Patentbelasting

Wet van 1 Brumaire An v11 [22 oktober 1798] (*Bull. des Lois* 234). Beroep:

Zie Wet 2 Messidor An v11

Wet van 9 maart 1815 (*Stbl.* 22) volgens welke het regt van patent (...) zal worden geheven.

Art. 26: 'De patentschuldige, die zich met zijnen aanslag bezwaard acht, zal de bevoegdheid hebben (...) zijne reclamatie (...) in te dienen bij den controleur der divisie van contrôle, alwaar hij woonachtig is (...). De controleur zal de bij hem ingediende reclamatiën, na daarop het advies der zettters van de gemeente waarin de patentschuldige is gedomiliceerd, te hebben ingewonnen, met zijn advies inzenden aan den directeur der directe belastingen in de provincie, die dezelfde (...) zal doen toekomen aan den Gouverneur, welke de gemelde reclamatiën (...) brengt ter deliberatie van Gedeputeerde Staten.'

Wet van 21 mei 1819 (*Stbl.* 34) houdende een nieuwe ordonnatie op het regt van een patent.

Art. 28: 'Degene, welke zich met dezelve aanslag bezwaard achten, zullen hun reclamatiën (...) kunnen indienen ten einde (...) door Gedeputeerde Staten der Provincie, des wegens uitspraak worde gedaan.'

## 1.2 Invordering van belastingen

Wet van 17 februari 1815 (*Stbl.* 16) waarbij aan plaatselijke besturen het regt wordt toegekend tot het invorderen bij parate executie van (...) belastingen.

Art. 12: 'Indien de debiteur zelve vermeent, dat hij ten onregte of op eene verkeerde wijze is geëxecuteerd, zal het hem vrijstaan, zich deswege bij rekweste te adresseeren aan het stedelijk of plaatselijk bestuur (...); voor zoo verre echter de geëxecuteerde (...) in het ongelijk mocht worden gesteld, of hangende de deliberatiën van dat bestuur met de executie mogt worden voortgegaan, zal het hem vrijstaan zich verder derwege bij rekweste te wenden tot de Gedeputeerde Staten zijner Provincie (...).'

### 1.3 Defensie

#### 1.3.1 Militie

*Loi relative van 19 fructidor An VI [5 september 1798] (Bull. des Lois 223) au mode formation de l'armee de terre.*

Art. 34: 'Tout conscrit pourra également réclamer contre les erreurs qui auraient été commises (...); les réclamations ne pourront être faites que (...) par les administrations centrales de département.'

*Wet van 27 februari 1815 (Stbl. 19) met opzigt tot de nationale militie.*

Art. 38: 'Hij, die zich bezwaard acht, zal zich aan Gedeputeerde Staten kunnen adresseren, die, na een nieuw onderzoek finaal zullen beslissen.'

*Wet van 8 januari 1817 (Stbl. 1) omtrent de inrigting der nationale militie.*

Art. 137: 'In alle gevallen, waarin men zich, door de beslissing van den militieraad, zoude mogen bezwaard achten, wordt aan zoodanige bezwaarde de bevoegdheid tot hooger beroep gegeven.'

Art. 138: 'Diegene, welke van de gezegde bevoegdheid gebruik zouden willen maken, zullen zich (...) aan de Gedeputeerde Staten der provincie moeten adresseeren, welke in het hoogste ressort uitspraak doen.'

#### 1.3.2 Schutterij

*Wet van 27 februari 1815 (Stbl. 20) omtrent de oprichting der schutterijen.*

Art. 15: 'Het gewicht dezer belangen er redenen zal worden beoordeeld door den krijgswaad gezamenlijk met het bestuur der hoofdplaats van het kanton; en die zich door hunne uitspraak mogt bezwaard achten, zal de bevoegdheid hebben zich te adresseren aan de Gedeputeerde Staten.'

*Wet van 11 april 1827 (Stbl. 17) omtrent de oprigting der schutterijen.*

Art. 15: 'Tot het onderzoeken van, en beslissingen omtrent, de redenen van vrijstelling en uitsluiting zal er elk jaar over iedere gemeente (...) eene commissie worden aangesteld.'

Art. 16: 'Aan hen, die zich door de beslissingen der gemelde commissie mogten bezwaard achten, wordt de bevoegdheid gegeven, om deswege bij Gedeputeerde Staten der provincie (...) in hooger beroep te komen(...).'

#### 1.4 Milieuhygiëne

*Décret relatif van 18 oktober 1810 (Bull. des Lois 323) aux Manufactures et Ateliers qui répandent une odeur insalubre ou incommode.*

Art. 8: 'S'il élève des réclamations contre la decison prise par le préfet de police ou les maires (...), elles seront jugées au conseil de préfecture.'

*Besluit van 31 januari 1824 (Stbl. 19) rakende de vergunningen ter oprigting van sommige fabrieken en trafijken.*

Art. 11: 'De bezwaren echter, die men over admissiën of weigeringen van de provincie of plaatselijke besturen ten deze, en dus de zaak uit het oog van policie beschouwd (...) zoude vermeenen te hebben, zullen alléén aan de hoogere administrati[e]ve autoriteit (...) kunnen worden onderworpen.'

#### 1.5 Openbaar vervoer

*Besluit van 24 november 1829 (Stbl. 73) houdende een reglement op de dienst der openbare middelen van vervoer te lande.*

Art. 49: 'Wanneer eenig[e] ondernemer zich over den uitslag eener keuring, of schouwing van zijn materiaal, of over de bij die gelegenheid aan hem opgelegde verplichtingen, mogt te hebben beklagen, zal hij zich deswege vervoegen tot de Gedeputeerde Staten der provincie.'

## 2 Sancties

### 2.1 Belastingen

*Wet van 4 januari 1814 (Stbl. 4) behelzende manier van procedeeeren in zaken, rakende de middelen te water en te lande.*

Art. 1: 'De jurisdictie en de judicatuur over den Ophef der Convoijen en Licenten en van het Buitenlandsch Lastgeld op de schepen (...) met alles wat deze belastingen depeneert (...) daaronder begrepen, de delicten, in officio door de hoogere en agere Ambtenaren en Bedienden der Middelen en de feitelijkheden of geweldadigheden tegen dezelve Ambtenaren en Bedienden gepleegd.'

## 2.2 Schutterij

*Wet van 11 april 1827 (Stbl. 17) omtrent de oprichting der schutterijen.*

Art. 65: 'Van de vonnissen der voorgeschrevenschuttersraden (...) zal men zich (...) schriftelijk kunnen beroepen op Gedeputeerde Staten per Provincie (...).'

## 3 Enige na 1850 tot stand gekomen publiekrechtelijke wetten

Zonder pretentie van volledigheid volgt hier een opsomming van een aantal na 1850 tot stand gekomen wetten.

*Kieswet van 4 juli 1850 (Stbl. 37).*

Men kon beroep aantekenen tegen de lijsten met de te verkiezen personen.<sup>4</sup> Van deze beslissingen van Gs stond hoger beroep open op de arrondissementsrechtbank.<sup>5</sup> In 1896 is de hele beroepsprocedure in handen van de rechterlijke macht gekomen (wet van 7 september 1896, *Stbl.* 154).

*Gemeentewet van 29 juni 1851 (Stbl. 85).*

Een gemeenteraadslid kon beroep aantekenen tegen zijn ontslag.<sup>6</sup> Daarnaast was door hem beroep mogelijk tegen weigering van zijn geloofsbrieven.<sup>7</sup> In beide gevallen stond hoger beroep op de Kroon open.<sup>8</sup>

*Koninklijk Besluit Kamers van Koophandel van 9 november 1851 (Stbl. 142).*

Beroep was mogelijk tegen het besluit van het gemeentebestuur, waarbij afwijzend werd beschikt op een klacht van een ingezetene tegen de opgemaakte kiezerslijst.<sup>9</sup> *Wet op Kerkgenootschappen van 10 september 1853 (Stbl. 102)*

Tegen de weigering van het gemeentebestuur om een vergunning af te geven voor de oprichting van kerk binnen een afstand van 200 meter van een andere kerk, kon beroep worden aangetekend.<sup>10</sup> Hoger beroep op de Kroon was mogelijk.

*Wet op het lager onderwijs van 13 augustus 1857 (Stbl. 103).*

Men kon beroep aantekenen bij Gs tegen een afkeuring van een schoollokaal door de schoolopziener.<sup>11</sup> Hoger beroep op Kroon was mogelijk. Daarnaast konden onderwijzers beroep aantekenen tegen de weigering van het gemeentebestuur om een acte van bevoegdheid aan onderwijzers af te geven.<sup>12</sup> Tegen het laatstgenoemde besluit was vanaf 1878 (wet van 17 augustus 1878, *Stbl.* 127) beroep mogelijk op de Commissaris des Konings.<sup>13</sup>

*Wet op het middelbaar onderwijs van 2 mei 1863 (Stbl. 50).*

Men kon beroep aantekenen tegen de afkeuring van een schoollokaal door de schoolopziener.<sup>14</sup>

*Begraafeniswet van 10 april 1869 (Stbl. 65).*

Men kon beroep aantekenen bij G.S. tegen de weigering van het gemeentebestuur om een bijzondere begraafplaats op te richten.<sup>15</sup>

*Drankwet van 28 juni 1881 (Stbl. 97)*

Tegen de weigering of het intrekken van een vergunning door het gemeentebestuur was beroep mogelijk op G.S.<sup>16</sup>



## NOTEN

- 1 Een integraal overzicht hiervan zou ondoenlijk zijn. Ik heb de situatie in één provincie, Gelderland onderzocht. Zie hieromtrent L.M. Koenraad, 'Gedeputeerde Staten als geschilbeslechtende instantie (...)' in: *Van hertogdom Gelre tot provincie Gelderland. Hoofdstukken uit de geschiedenis van bestuur en bestuursinrichting van Gelderland 1339-1989* (Nijmegen 1990) 101-126.
- 2 Het Koninklijk Besluit van 23 december 1813 (*Stbl.* 17) bepaalde dat veel Franse wetten die in het tijdvak 1810-1813 hier te lande executoir waren verklaard, van kracht zouden blijven tot de inwerkingtreding van een nieuwe, Nederlandse wet dienaangaande.
- 3 Pas in 1870 werd een nieuwe Wet op de Grondbelasting afgekondigd; zie de wet van 26 mei 1870 (*Stbl.* 82).
- 4 Wet 1850, artt. 78-80. Tegen de lijsten met de kiesgerechtigde personen kon men bij de gemeenteraad beroep aantekenen met een hoger beroep op de arrondissementsrechtbank (wet 1850, artt. 12 en 20).
- 5 Wet 1850, art. 82.
- 6 Wet 1851, art. 25 (de artt. 33 e.v. zijn van overeenkomstige toepassing verklaard).
- 7 Wet 1851, art. 33. In de artt. 34 en 35 zijn enige nadere procedureregels gesteld.
- 8 Wet 1851, art. 36.
- 9 Wet 1851, art. 11.
- 10 Wet 1853, art. 7.
- 11 Wet 1857, art. 4; wet 1878, art. 5.
- 12 Wet 1857, art. 38.
- 13 Wet 1878, art. 27.
- 14 Wet 1863, art. 2, hier werd art. 4 van de Wet Lager Onderwijs 1863 van overeenkomstige toepassing verklaard.
- 15 Wet 1869, art. 14.
- 16 Wet 1881, art. 11.